

JUBELHØSTEN – NOE Å FEIRE?

Av Rune Blix Hagen, historiker, UiT

Trykt som kronikk i *Nordlys*, torsdag 28. september 2017, side 35.

I april 1617 utgikk det et budskap fra Wittenberg, en liten by ved elva Elben langt øst i Tyskland. Byen med sitt provinsuniversitet hadde i løpet av hundre år blitt Lutherdommens absolutte teologiske sentrum i Europa. Budskapet gikk til alle protestantiske land i Europa, fra Skottland i nordvest, til de nordiske landene, Nederland og de mange småtyske statene som fulgte den protestantiske kirkelære. Wittenbergteologene mente at det nå var tid for å feire den ene, sanne og rette læres seiersgang over Europa.

Den tyske munken Martin Luther (1483-1546) offentliggjorde sin krasse kritikk av katolsk avlatshandel i slutten av oktober 1517. Det hadde gått hunder år og nå skulle den siste dagen i oktober gjøres til en minnefest for denne begivenheten. Slik ble Reformasjonsdagen etablert og feiret for første gang 31.oktober 1617. Det skulle være en gedefest for den rene lære og dens triumf overfor ikke bare «papistiske» strømninger, men også overfor kalvinistiske utfordringer. Et moment med denne feiringa i datidens Danmark-Norge mot slutten av oktober i 1617 var utsendelse av flere morallover for å bekjempe befolkningens syndefulle liv og dermed motvirke Guds kollektiv straff overfor en umoralsk og syndefull befolkning. Blant annet førte en streng forordning mot trolldomskriminalitet til økt antall heksebål både i Norge og Danmark.

I år er det 500 år siden de 95 epokegjørende tesene ble offentliggjort. Legenden vil ha det til at Martin Luther spikret tesene opp på Slottskirken i Wittenberg med hammerslag som ga gjenklang over hele Europa. Historien er neppe troverdig, men er dog et godt symboluttrykk for betydningen av det som skjedde for 500 år siden. Tesene som skapte en grunnleggende religiøs splittelse i Europa fikk stor betydning både på kortere og lengre sikt. Skyggen fra Martin Luthers oppgjør med den katolske pavekirken preger oss fortsatt kulturelt og politisk, så vel som religiøst.

Mot en storstilt overmakt, bare beskyttet av lokale tyske fyrster, sto den frittalende kverulanten fra Wittenberg imot både pavens bannlysning og kjetteristemplet. Med insisteringen på at bare troen og Guds egne ord gjennom den hellige tekst, bibelen, kunne gi

frølse, vant Luther fram over store deler av Europa. Etter hans virke fra 1517 og utover reformasjonsårhundret ble Europa aldri det samme igjen.

I historiker Sigrun Høgetveit Bergs glimrende nye bok om Reformasjonen, utgitt på det Norske Samlaget, trekker hun fram flere sentrale momenter ved Luther-arven. Martin Luther ble «ein av dei viktigaste aktørane i den medierevolusjonen trykkjekunsten la grunnlaget for» (s.76), skriver hun, og legger særlig vekt på den langvarige kulturelle betydning ved hans skrifter og virke.

Noen av Luthers fortjeneste ligger nettopp i at Bibelen kom på originalspråket i flere Europeiske land rundt midten av 1500-tallet uten å være filtrert gjennom pavelatinen. Språket, ordet og troen fikk en helt annen betydning enn tidligere og folk kunne tilegne seg Guds ord på et språk de forsto. Midlet for å nå ut til folk flest på en rask og effektiv måte ble boktrykkerkunsten. Bibelen ble trykkekunsten første store boksuksess i Europa med et opplag på mange hundretusen før 1500-tallet var over. For Martin Luther selv handlet det mest om å få det sanne ordet ut til folket raskest mulig fordi endetiden var nær, og fordi Satan var stadig mer nærværende.

I tillegg kom Luthers egne populære katekismetekster direkte rettet mot det brede lag av befolkningen. Luthers katekisme kom til å bli grunnleggende for en helt ny litterær sjanger og religiøs lærdomskultur de neste århundrene. Her nord ble tradisjonen med slike letteste religiøse tekster ført vidare av Petter Dass og hans katekismesanger, som ble noen av de mest leste bøkene i Norge utover 1700-tallet.

I tillegg til å benytte begivenheten til å disiplinere og sivilisere befolkningen, skulle feiringen av Wittenbergtesene i 1617 skje gjennom jubelgudstjenester i alle kirkene og ved universitetene i de landene som hadde gjennomgått reformasjonsprosessen.

Reformasjonsdagen som den siste dagen i oktober har vært holdt i hevd helt fram til vår tid og feires fortsatt i protestantiske land i Europa. Enkelte bekymrede personer har i det siste årene forsøkt å gjenopplive Reformasjonsdagen som et alternativ til den smule hedenske Halloween-feiringen. I 2017 er 31. oktober gjort til nasjonal helligdag over hele Tyskland for å markere 500-års-jubileet for tesene.

«Reformasjonsjubileet i 1617 satte fart i ensrettingen av tankelivet i Danmark-Norge», oppsummerer historikeren Øystein Rian i sin del av felleshistorie om de to landene. Det ligger opplagt en dobbeltheten i arven fra Luther med underkastelse, disiplin og kontroll på den ene siden, men så med autoritetsbrudd, frihet og frigjørende opposisjon på den annen side. For

oss, uansett religiøst eller ikke-religiøst ståsted, handler det om å forholde oss aktivt og kritisk til den store reformator og den tradisjonen han skapte for 500 år siden. Så i høst dropper vi Halloween-feiringen for i stedet å markere Reformasjonsdagen tirsdag 31. oktober.